

Naslov članka/Article:

DOLG ODMEV RUSKIH REVOLUCIJ LETA 1917

LONG-LASTING IMPACT OF RUSSIAN REVOLUTIONS OF 1917

Avtor/Author:

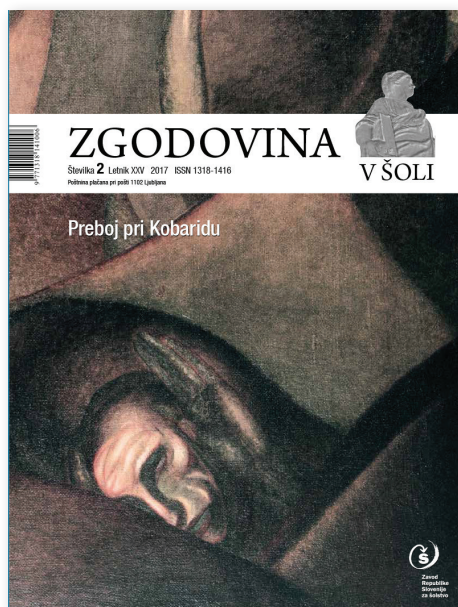
Dr. Jure Gašparič

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Zgodovina v šoli št. 2/2017, letnik 25

ISSN 1318-1416

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2017

Spletna stran revije:

<https://www.zrssi.si/strokovne-revije/zgodovina-v-soli/>

Dr. Jure Gašparič

Inštitut za novejšo zgodovino

DOLG ODMEV RUSKIH REVOLUCIJ LETA 1917

Jure Gašparič

Institute of Contemporary History

LONG-LASTING IMPACT OF RUSSIAN REVOLUTIONS OF 1917

POVZETEK

V letu 2017 je minilo 100 let od ruskih revolucij leta 1917 (februarja in oktobra), ki sta s svojimi daljnosežnimi posledicami pretresli in pretresali svet. Pomen tedanjih dogodkov je bil odtlej deležen nešteti interpretacij: o enkratnosti, prelomnosti, usodnosti ... ali le logični nujnosti petrograjskega oktobra so napisali brezbrežno morje del.

Del zgodovine revolucije je nedvomno tudi spreminjajoči se pogled nanjo, zato ga velja podrobneje preučiti, saj bomo le tako bolje razumeli njene globalne učinke in osmišljali današnja in prihodnja politična stališča. V prispevku je predstavljena spreminjajoča se globalna perspektiva ruskih revolucij v kratkem 20. stoletju, v katero je umeščen slovenski pogled. V zaključku so omenjeni nekateri najnovejši zgodovinsko opisni trendi, ki besedo revolucija počasi izrinjajo iz besedišča in jo nadomeščajo z »razpadom ruskega imperija« .

Ključne besede: oktobrska revolucija, Rusija, historiografija, 20. stoletje, Slovenija

ABSTRACT

This year marks 100 years since the Russian revolutions of 1917 (of February and October), which shocked and shook the world with their far-reaching repercussions. Since then, there have been countless interpretations of the significance of those events; a boundless sea of works has been written on the unique, milestone and fatal nature of the October Revolution in Petrograd ... or merely on the logical necessity for it. A part of the history of a revolution is undoubtedly the changing views on it, which is why they are worth a closer look, for only then will we be able to better understand its global effects and make sense of present and future political standpoints. This paper presents the changing global perspective on Russian revolutions throughout the short 20th century, incorporating the Slovenian view. The conclusion mentions some of the most recent historiographical trends, which are slowly pushing the word revolution out of the vocabulary and replacing it with »*dissolution of the Russian Empire*« .

Keywords: October Revolution, Russia, historiography, 20th century, Slovenia

UVOD

Samo o enem človeku je iz tistih dni (med prvo svetovno vojno) malo poročil, morda zato, ker je bil preveč neopazen in ni prenočeval v odličnih hotelih, ni posedal v kavarnah, ni sodeloval na propagandnih prireditvah, temveč je s svojo ženo popolnoma umaknjeno živel pri zakotnem čevljarju, ki je templjal ponošene čevlje in jih opremiljal s podkvicami ... Tako so na tega samotarja in posebneža domačini gledali kot na enega od številnih ruskih emigrantov, ki so za dobro počutje potrebovali velike količine čaja in obilo vročih diskusij. Nihče pa tega malega moškega z namrščenim čelom ni imel za pomembnega; v vsem Zürichu bi težko našli več kot tri ducate ljudi, ki se jim je zdelo pomembno, da bi si zapomnili ime tega Vladimirja Iljiča Uljanova, Rusa, ki je stanoval pri nekem popravljalcu čevljev.

Stefan Zweig, Zvezdni trenutki človeštva (zgodba Plombirani vlak)

»Nemški konjeniški častnik (Rittmeister) je na švicarski meji postrojil ruske emigrante. Na peronu v Gottmadingenu so jih preštevali. Bilo je 32 moških. Peljali so se – aprila 1917 – v posebnem vlaku prek Nemčije do kraja Sassnitz in prek Švedske in Finske do Petrograda.« Tako se je leta 1967 v enem najvplivnejših evropskih tednikov, uglednem nemškem Spiegelu (to je bilo nedolgo po znameniti Spiegelaffäre, ki je pretresla Nemčijo), začel daljši članek z naslovom Ein halbes Jahrhundert nach Bronsteins Geburtstags-Putsch.¹ V nadaljevanju je bila nato predstavljena že legendarna zgodba o Leninovi poti domov in tem, kar je sledilo in je bilo dotlej ubesedeno že nešteto krat (med drugim v literarizirani obliki, denimo izpod peresa Stefana Zweiga).² Spiegel je pisal: »To je bila 'Velika socialistična oktobrska revolucija'. V komunističnih državah – to danes pomeni pri eni tretjini človeštva – velja za rojstvo novega, boljšega sveta in novega, boljšega človeka ... Ko so vojaki Rdeče armade postavili svojo zastavo na ruševine berlinskega Reichstaga, je Rusija postala svetovna velesila, druga za ZDA. Naukom Karla Marxa ni nihče sledil. Delavska demokracija ni bila vzpostavljena, komunizem je ostal utopija. Toda oblikovala se je samozavestna in ideološko prepričana industrijska nacija. Nepismenost in množično uboštvo carističnih časov sta bila premagana. Milijoni univerzitetnih absolventov so izgradili novo državotvorno elito.«

Revolucija in razvoj sovjetskega imperija sta očitno vznemirjala ... Po petdesetih letih je bilo povsod po svetu več kot očitno, da je tisto simbolično vkrcanje na vlak v Švici pretreslo politično, gospodarsko in kulturno arhitekturo sveta. Ameriški New York Times je takrat prvič po izbruhu revolucije na ozemlje Sovjetske zveze poslal posebno skupino novinarjev, ki je tedne potovala po neskončni deželi in pisala o posledicah oktobra 1917.³

Slovensko zgodovinopisje je tedaj pripravilo velik simpozij 50. obletnice oktobrske revolucije in 30. obletnice ustanovnega kongresa Komunistične partije Slovenije. Dogodek je bil tako po strokovni kot politični plati odmeven in ugleden; osrednje referate so prispevali Boris Zihlerl, Dušan Kermavner in Janko Pleterški.⁴ Zihlerl, »*revolucionar znanstvenik*«, ki je veljal za sledilca Ždanova, je v uvodu izpostavil naslednje izhodiščne misli o ruskem oktobru. Najprej je pričakovano ugotovil, da je tedaj šlo za »*najpomembnejši dogodek našega stoletja, za revolucionarno dejanje delovnih množic prostrane Rusije, ki je pred petdesetimi leti pretreslo svet, odprlo občo krizo kapitalističnega družbenega sistema in oznani- lo začetek novega razdobja v zgodovini vsega človeštva, razdobja socializma*«. V nadaljevanju se je usmeril k razmišljanju o dediščini revolucije in se takoj spopadel z vprašanjem »*modela*« socializma, vprašanjem, ki je tedaj že dolgo vznemirjalo. Ali je lahko ruski

¹ Spiegel, št. 43/1967, Ein halbes Jahrhundert nach Bronsteins Geburtstags-Putsch, str. 153–156.

² Zweig, Stefan (2004). Zvezdni trenutki človeštva (zgodba Plombirani vlak). Celovec: Mohorjeva, str. 187–196.

³ The New York Times, 19. 2. 1967, Edward Crankshaw, The Coup That Changed the World (Cont.) Lenin had invoked the masses; now he brought them to heel, str. 235.

⁴ Razprave in obravnave so izšle v posebni tematski številki časopisa Prispevki za zgodovino delavskega gibanja (današnji Prispevki za novejšo zgodovino). Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1967, letnik VII, št. 1-2, Zbornik razprav in obravnave znanstvenega posvetovanja Ob 50. obletnici oktobrske revolucije in ob 30. obletnici ustanovnega kongresa Komunistične partije Slovenije v Ljubljani od 2. do 4. novembra 1967.

oktober model za vse socialistične revolucije po svetu? Nekateri, zlasti na Zahodu, so izpodbijali revolucionarni značaj oktobra, češ da ga ekonomska slika stare Rusije ni omogočala, drugi pa so ga »absolutizirali« in ga skušali uvajati točno v taki obliki, zlasti po letu 1945. Zihlerl je, sklicujoč se na Lenina, menil, da je revolucija lahko zmogovita le kot dialektična misel in ne kot trden model. V vsakem primeru je pribil: »Velika oktobrska revolucija in revolucionarni izbruhi v vrsti evropskih in izvenevropskih dežel, ki so jo spremljali in krepili, so tudi mednarodno reakcijo potrjevali v prepričanju, ki raste iz vsake revolucionarne situacije, v prepričanju, da po starem ne more več naprej.«

Globalni pogled na ruski oktober je bil leta 1967 vsekakor zelo različen (in razumljivo odvisen od politične in blokvske ureditve sveta), a hkrati v nekaj pomembnih točkah enoten. Pomena dogodka izpred pol stoletja ni nihče zanimal, nihče ni ob njem zamahnil z roko. Pritegoval je pozornost držav, intelektualcev in javnosti. Prevladovalo je prepričanje, da Rusija in del sveta po oktobru 1917 nista več bila enaka, »po starem« dejansko ni šlo več naprej.

Tedaj se je zamajal uveljavljeni politični red, izbruhnili je »svetovna revolucija vzhajajočih pričakovanj«, ki se je sčasoma dotaknila skrajne točke zemeljske oble. Vojna, nacionalna gibanja, socialno/razredno nezadovoljstvo so delovali razkrajajoče in ustvarjalno obenem, odpirali so nove možnosti, navdihovali nova razmišljanja, oblikovali nove mentalne svetove.

Lenin se je vrnil v Rusijo z vlakom, ki ga je vlekla lokomotiva na sliki, sedaj razstavljena v Sankt Petersburgu. (Vir: https://en.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Lenin#/media/File:The_locomotive_M-293,_which_in_August_1917_Lenin_went_to_Finland.JPG, dostop: 10. 11. 2017.)

SPREMINJAJOČI SE POGLED NA REVOLUCIJO DO KONCA OSEMDESETIH LET 20. STOLETJA

Zdaj se bomo po korakih najprej pomaknili (slabih) petdeset let nazaj, v čas (takoj) po revoluciji, in petdeset let naprej, v današnji čas. Svet se je v teh sto letih docela spremenil, tudi zaradi revolucije, in skupaj z njim se je spreminjal pogled nanjo. **Del zgodovine revolucije je namreč tudi spreminjajoči se pogled nanjo, zato ga velja podrobneje preučiti, saj bomo le tako bolje razumeli njene globalne učinke in osmišljali današnja in prihodnja politična stališča.**

Leta 1924, ki ga je zaznamovala Leninova smrt, so po skoraj vsej zemeljski obli izhajali podlistki, komentarji, eseji in razprave o izjemni vlogi tega moža in še bolj o svetovnem pomenu dogodka izpred dobrih šestih let, za režiserja katerega je veljal. Kdo je bil Lenin, kakšna je bila njegova vloga, kaj bo zdaj, so se spraševali v dunajskih časopisih⁵ in hkrati z ameriški ocenjevali zgodovinskost dogajanja. »Lenin je mrtev in Trocki ni več na čelu Rdeče armade. Le kako se bo sovjetska Rusija znašla brez teh 'master mindov' boljševiške revolucije?« je pisalo v enem časniku, kjer so ugotavljali: »Komunizem se sooča s svojo največjo krizo – voditelji se bojujejo za Leninovo dediščino.«⁶ Računalniški iskalnik po New York Ti-

⁵ Neue Freie Presse, 23. 1. 1924, Der Tod Lenins, 1; Arbeiterwille, 23. 1. 1924, Lenin.

⁶ The New York Times, 27. 1. 1924, Herman Bernstein, Russia after Lenin – will soviet survive?, XX3.

Lenin na sestanku s Stalinom in drugimi komunisti v Tampere. V tem finskem industrijskem kraju sta se moža tudi prvič srečala.

(Vir: https://commons.wikimedia.org/w/index.php?title=Special:Search&search=Lenin+cc+license&fulltext=1&profile=default&searchToken=1rg3etauw131qaysau9nl64yf#/media/File:Lenin_at_Tampere.JPG, dostop: 10. 11. 2017.)

⁷ https://www.newspapers.com/search/#?ind=1&query=russian+revolution&dr_year=1917-1919&t=395, dostop: 5. 7. 2017.

⁸ The New York Times, 25. 1. 1924, Peter J. Popoff, Lenin's Great Experiment; He Failed, and No One Else Is Likely to Try Again, str. 16.

⁹ Glej: Perovšek, Jurij (2016). Ruski begunci in pogledi slovenske politike na Lenina ob njegovi smrti, Monitor ISH, XVIII, 1, str. 7–31.

¹⁰ Prav tam, str. 28–29.

podati oceno o prvem revolucionarju, se niso mogli upreti v nobenem tradicionalnem političnem taboru (ne liberalnem, ne katoliškem, ne marksističnem), pri nobeni politični skupini, v skorajda nobenem časopisu.⁹

Med pisci je s prodornostjo in sintetičnostjo svojih misli posebej izstopal Franc Terseglav, predstavnik krščanskih socialistov. O Leninu in revoluciji je napisal dva dolga in pronicljiva spisa. V zadnjem je ob koncu podal oceno, ki jo lahko imamo za približen skupni imenovalc slovenskih stališč o ruski revoluciji. Po njem je Lenin »z Brest-litovskim mirom in geslom Vojna vojni! ... pospešil konec svetovne morije, z voljo za bodočo republiko celotnega človeštva, federacijo svobodnih narodov in parlament vsega človeštva pa je postavil temeljne smernice bodočega svetovnega razvoja. Če ne bi bilo Leninovega mogočnega sunka, tudi ne bi stopila na plan Azija z zahtevo po samoodločbi njenih podjarmljenih narodov, ne bi se dvignila Kemalova Turčija, ne bi od Tihega oceana in mongolskih step do afriške puščave in ameriških prerij sužnji belega človeka dvignili glav in zahtevali svojo svobodo.« Oceno Lenina in revolucije je sklenil skrajno optimistično, ko je zapisal, da Leninov prelomni pomen ni »v uresničevanju komunizma kot sistema, utelešenje te nemške učenjarske teorije je tisto, kar je pri njem najmanj pomembno, najmanj trajno in goli eksperiment. Lenin je posebej za Rusijo največ pomenil kot vzgojitelj povsem novega rodu.«¹⁰

Torej tedaj sploh ni šlo za komunizem, marveč za veliko več, za prekrjanje (preoblikovanje) človeka. Revolucija je odprla neslutene možnosti. Na Slovenskem so nanjo še naprej zrl v pričakovanju boljšega, ameriški in številni drugi mediji pa so že ugotavljali, da je Leninu in tovarišem spodletelo.

Tako stališče se je še bolj utrdilo v naslednjih desetletjih. Ob deseti obletnici ruskega oktobra je revija Time objavila podroben in korekten portret Rusije, a sklenila z besedami nekdanjega ruskega ministrskega predsednika Aleksandra Kerenskega, ki je v svoji knjigi *The Catastrophe* užaljeno zapisal: »In the struggle for liberation Russia must inevitably return to the road of popular, national, democratic government, the road upon which the Russian

mesu najde pod geslom Russian Revolution v letih 1917–1919 kar 1979 zadetkov. Marca 1917 ni minil dan, da ne bi poročali o dogajanju v Rusiji.⁷ V glavnem so ugotavljali: »Noben državnik še ni imel takšne priložnosti kot Lenin – da bi postal velik dobrotnik svoje države, toda Lenin je pustil Rusijo v veliko slabšem položaju, kot je bila, ko je postal diktator.«⁸

Množičnemu ocenjevanju so se pridružili tudi številni pisci s slovenskega ozemlja. Željci,

*people embarked – hesitatingly and with uncertain steps – in March, 1917.*¹¹

Na Slovenskem pa so po drugi strani ugotavljali naslednje: »Rusija je pod ženjalnim vodstvom diplomata Čičerina bivši carski imperijalizem razširila. Rusija je v evropsko diplomacijo uvedla novum, da njen diplomat ni le uradni zastopnik, ampak razširjevalec boljševiških idej in protektor domačinov – somišljenikov. Rusija je z boljševizmom podminirala svet, zanetila revolucije v Bolgariji, Madjarski, Nemčiji, Češkoslovaški, deloma v Italiji ... «¹² Toda že desetletje kasneje se je tudi na Slovenskem ocena dogajanja v Rusiji zaostri. Časniki so ugotavljali, da je komunizem »le utopija« in da doktrina marksizma »ni uresničljiva«. ¹³ V slovenskem katoliškem političnem taboru, ki je postajal vedno bolj radikalen, so zapisali: »Kar je bilo s krvjo zgrajeno, se s krvjo vzdržuje in bo v krvi propadlo. Rdeči paradiz na zemlji je v resnici ves rdeč – od prelite človeške krvi.«¹⁴

Po drugi svetovni vojni se je ocenjevanje ruskega oktobra v Sloveniji in nasploh v Jugoslaviji precej spremenilo. Če je pred letom 1945 opazovalec lahko spremljal številne kritične, a tudi pozitivne ocene revolucije, prvih odteaj ni bilo več najti. V prvem obdobju po koncu vojne so prevladovali le panegirične hvalnice in nekritični hvalospjevi. Po sporu z Informbirojem leta 1948 je nato razumljivo prišlo do delnega preobrata, ki pa v bistvu ni zadeval idejnih prvin ruskega oktobra. Jugoslovanska država in partijska ideologija se namreč oktobrski revoluciji nista odrekli. Ta je ostajala eden od temeljev sistema, v šolskih učbenikih je bila predstavljena v najsvetlejši luči,¹⁵ proslave o oktobru pa so se v šolskih avlah odvijale vse do konca osemdesetih let (nekaj jih je vodil tudi sam pisec članka).¹⁶ Informbirojevski prelom se je morda še najbolj kazal v zgodovinopisju, ki ni kazalo resnega interesa po preučevanju dogajanja leta 1917.¹⁷ Na Slovenskem in nasploh v Jugoslaviji se je temu posvečal le en zgodovinar – profesor ljubljanske univerze Marjan Britovšek.¹⁸ Edino večjo izjemo v preučevanju velikega oktobra je pravzaprav predstavljalo v uvodu omenjeno posvetovanje leta 1967.

Jugoslovanska in slovenska optika sta bili seveda čisto drugačni od tiste v ZDA, kjer je Time leta 1947 pisal: »Pred tridesetimi leti je zgrbljen možki z rdečimi lici stopil izza knjižnih polic, kjer je preživel večino življenja, in ugrabil državo ... V njegovem imenu je bilo poklanih več ljudi kot v imenu Atile. Njegovo ime je bilo Lenin.«¹⁹

O tem, kakšno mnenje o ruskem oktobru je bilo uveljavljeno med ljudmi, lahko le ugibamo, a sklepajoč po tem, da so bile njegove prvine vtkane tudi v jugoslovansko revolucijo, lahko trdimo, da mu je bilo naklonjeno. V javnomnenjskih anketah, ki so jih v Sloveniji izvajali od leta 1968 (kar je bil edinstven primer na evropskem Vzhodu), po tem niso spraševali, je pa povedno, da se je Sovjetska zveza kot država po svojih lastnostih in priljubljenosti vseskozi uvrščala zelo visoko.²⁰

Lenin govori pred množico.

(Vir: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File%3ALenin.jpg>, dostop: 10. 11. 2017.)

11 Time, 21. 11. 1927, Russia, str. 15–18.

12 Slovenec, 8. 11. 1927, 7. XI. 1917–7. XI. 1927 (uvodnik).

13 Jutro, 9. 11. 1937, Dvajset let boljševiške Rusije.

14 Slovenec, 7. 11. 1937, Dvajsetletnica sovjetov (Drin.).

15 Dijaki so ob obletnicah revolucije pogosto pripravljali spise in razmišljanja o Oktobru, ki odsevajo duha časa in način dojemljanja Rusije in revolucije. Dijakinja M. Š. je tako leta 1987 vzneseno pisala o tem, da so Slovenci z Rusijo v »značilnem čustvenopolitičnem ali moralnopolitičnem odnosu«.

16 Tedaj je bilo mogoče v humorističnih časopisih prebrati mnoge šale na račun Rusije in zlasti Stalina. Eden bolj znanih vicev je bil tisti, ki je pripovedoval, da si je Stalin zaželel izvedeti, kaj misli o njem preprosti človek, se zato zamaskiral in stopil v moskovsko krčmo. Tam je začel pogovor z delavcem in ga po tihu vprašal, kaj misli o tovarišu Stalinu. Delavec se je preplašeno ozrl in zašepetal: Veste, jaz še držim z njim!« – Toti list, 1. 3. 1952, str. 2.

17 Prunk, Janko (1987). Jugoslovanska historiografija o oktobrski revoluciji, PNZ XXVII, str. 3-6.

18 Britovšek, Marjan. Revolucionarni idejni preobrat med prvo svetovno vojno. Lenin v boju za tretjo internacionalo (1969); Boj za Leninovo dediščino (1976); Carizem, revolucija, stalinizem. Družbeni razvoj v Rusiji in perspektive socializma (1980); Korenine stalinizma in negativne posledice kulta osebnosti (1980); Stalinov termidor (1984).

19 Time, 17. 11. 1947, Russia. The Root & the Flower, str. 33.

20 SJM. Vrednote v prehodu I.

NOVO PRELOMNO LETO – 1990

Do večjih sprememb v odnosu do ruskega oktobra tako na globalni kot na slovenski ravni je prišlo konec osemdesetih let, ko se je zamajala bipolarna ureditev sveta. Ob sedemdeseti obletnici revolucije, leta 1987, je bila kakor vselej v Moskvi velika parada, kjer je

– spet kakor vselej dotlej – govoril predsednik države, takrat reformist Mihail Gorbačov. »Oktobrska revolucija je zares bleščeča ura človeštva,« je dejal Gorbačov. »Oktobrska revolucija je revolucija ljudi za ljudi, za vsakega posameznika, za njegovo emancipacijo in razvoj.« A v nadaljevanju ni pozabil dodati: »Spremembe, ki smo jim danes priča, najbrž predstavljajo največji korak v razvoju socialistične demokracije od oktobrske revolucije.«²¹ S to oceno so nedolgo – le tri leta – kasneje soglašali domala vsi svetovni politiki in mediji. Leto 1990 so enoglasno razglasili za The Year of the People, za najbolj prelomno leto v ruski oz. sovjetski zgodovini po letu 1917.²²

In zdi se, da je bilo takrat, leta 1990, zadnje leto, ko je ruski oktober še imel veljavo svetovnega in epohalnega dogodka. Njegova izzivalna moč je nato začela zginevati. Ruski oktober danes tako deluje »včerajsnje«, kot daven dogodek, katerega posledice so se že razblinile. V Sloveniji in v državah naslednicah Jugoslavije ga skoraj nihče ne raziskuje, do njega se skoraj nihče ne opredeljuje.

In v Rusiji? Leta 2017 dogodka niso obeleževali. Aleksander Semjonov, direktor Zgodovinskega inštituta na Višji ekonomski šoli v Sankt Peterburgu, je nedavno na simpoziju, ki ga je v Ljubljani ob 100. obletnici oktobrske revolucije pripravil Inštitut za novejšo zgodovino, hudomušno dejal: »*Russian Government today is anti-revolutionary.*« Podobno pravi Sam Greene, direktor Ruskega inštituta na King's College London: »*They are trying to construct a narrative of uninterrupted power and stability. So something like 1917 is an uncomfortable fact that doesn't fit in with that.*«

In v Rusiji? Leta 2017 dogodka niso obeleževali. Aleksander Semjonov, direktor Zgodovinskega inštituta na Višji ekonomski šoli v Sankt Peterburgu, je nedavno na simpoziju, ki ga je v Ljubljani ob 100. obletnici oktobrske revolucije pripravil Inštitut za novejšo zgodovino, hudomušno dejal: »*Russian Government today is anti-revolutionary.*« Podobno pravi Sam Greene, direktor Ruskega inštituta na King's College London: »*They are trying to construct a narrative of uninterrupted power and stability. So something like 1917 is an uncomfortable fact that doesn't fit in with that.*«

Leninov mavzolej pred Kremljem.
(Vir: https://en.wikipedia.org/wiki/Vladimir_Lenin#/media/File:Russia-2007-Moscow-Kremlin_Senate_at_night.jpg, dostop: 10. 11. 2017.)

SKLEP

Medtem ko je Evropa zmogla skupaj obeleževati obletnico druge svetovne vojne in začetek prve svetovne vojne, ostaja dogajanje leta 1917 nejasno, tudi v Sloveniji. Ugotovimo lahko, da je odnos do dogodka pred 100 leti gotovo v senci aktualnega političnega dogajanja, kakor je ne nazadnje vselej bil, a z eno bistveno razliko – dogodek do devetdesetih let ni bil spregledan. In to veliko pove o času, v katerem živimo. Kakor da so se velike možnosti, ki jih je po mnenju številnih opazovalcev odprla revolucija, z letom 1990 dokončno izčrpale.

Toda po drugi strani oktobrska revolucija v Rusiji in marsikje na zahodni polobli še vedno vzbuja pozornost zgodovinarjev, le fokus zanimanja se je skupaj s paradigmo in prostorskim ter časovnim okvirjem spremenil.²³ Danes samo še redki namenljajo pozornost »desetim dnevom, ki so pretresli svet« (kakor je svoje izvrstno poročilo o takratnem dogajanju naslovil ameriški novinar John Reed – »*Ten Days That Shook the World*«).²⁴ Za razumevanje procesa je namreč potreben študij poznega ruskega imperija vsaj od konca 19. stoletja in revolucionarnega odmeva do današnjih dni. Sodobno zgodovinopisje tako danes posveča pozornost vlogi Dume, nacionalnim razmeram v poznem ruskem imperiju, vprašanjem avtonomije in federalizma ... Izraz revolucija vse bolj izginja iz repertoarja interpretacij, namesto njega se uveljavlja izraz razpad ali preobrazba imperija. Podobno tudi nemško zgodovinopisje širi razpon tem in časovni okvir preučevanja rdečega oktobra. Tam ugotavljajo, da so se posledice revolucije dolgoročno čutile vsaj na treh ravneh

²¹ The New York Times, 3. 11. 1987, Gorbačov on History; Revolution's Road From 1917 to Now: The Leader Takes Stock.

²² Time, 19. 2. 1990, Undoing Lenin's Legacy.

²³ O tem glej knjižico povzetkov, izdano ob mednarodni konferenci na Inštitutu za novejšo zgodovino: Misliti o revoluciji: 100 let pozneje / Thinking About the Revolution: 100 Years Later. Povzetki / Abstracts, Šorn, Mojca (ur. 2017). Ljubljana: INZ.

²⁴ Reed, John (1951) Deset dni, ki so pretresli svet. Ljubljana: Cankarjeva založba.

– politični, demografski in socialnoekonomski. Zaradi obsežnih premikov prebivalstva in številnih beguncev se je precej spremenila prebivalstvena struktura, ruska izkušnja je spodbudila izboljšanje socialne zakonodaje, povrhu vsega pa so nemški industrijski sovjeti, ki so se oblikovali v tovarnah, preživel do današnjih dni in še vedno predstavljajo institucionalni steber nemškega sistema socialnotržne ekonomije (to imenujejo Paritätische Mitbestimmung). V nemški ustavi, sprejeti po prvi svetovni vojni (weimarska ustava), je bil vsebovan celoten razdelek, posvečen socialnoekonomski problematiki, kar je bila takrat velika novost. Pod vtisom tega poglavja weimarske ustave so nekaj kasneje tudi v jugoslovanski ustavodajni skupščini leta 1921 sprejeli takšno ustavo (vidovdanska ustava), ki je zelo podobno (včasih dobesedno) urejala pravice delavcev. Posreden vpliv ruske revolucije je bil nedvomno prostorsko in časovno daljnosežen.

Odtranjevanje Leninevega spomenika.

(Vir: https://en.wikipedia.org/wiki/Demolition_of_monuments_to_Vladimir_Lenin_in_Ukraine#/media/File:Falling_of_Lenin_in_Khmelnytskyi_park.jpg, dostop: 10. 11. 2017.)

VIRI IN LITERATURA

Arbeiterwille.

Britovšek, Marjan (1969). *Revolucionarni idejni preobrat med prvo svetovno vojno. Lenin v boju za tretjo internacionalo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Britovšek Marjan (1976). *Boj za Leninovo dediščino*. Ljubljana: MK.

Britovšek, Marjan (1980). *Carizem, revolucija, stalinizem. Družbeni razvoj v Rusiji in perspektive socializma*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Britovšek, Marjan (1980). *Korenine stalinizma in negativne posledice kulta osebnosti*. Ljubljana: Zavod SR za šolstvo.

Britovšek, Marjan (1984). *Stalinov termidor*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Der Spiegel.

Jutro.

Misliti o revoluciji: 100 let pozneje / Thinking About the Revolution: 100 Years Later. Povzetki / Abstracts, Šorn, Mojca (ur. 2017). Ljubljana: INZ.

Neue Freie Presse.

Perovšek, Jurij (2016). *Ruski beguncu in pogledi slovenske politike na Lenina ob njegovi smrti*, Monitor ISH, XVIII, 1, str. 7–31.

Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1967, letnik VII, št. 1-2, Zbornik razprav in obravnav znanstvenega posvetovanja Ob 50. obletnici oktobrske revolucije in ob 30. obletnici ustanovnega kongresa Komunistične partije Slovenije v Ljubljani od 2. do 4. novembra 1967.

Prunk, Janko (1987). *Jugoslovanska historiografija o oktobrski revoluciji*, PNZ XXVII, str. 3–6.

Reed, John (1951). *Deset dni, ki so pretresli svet*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

SJM. *Vrednote v prehodu I*.

Slovenec.

The New York Times.

Time.

Toti list.

Zweig, Stefan (2004). *Zvezdni trenutki človeštva (zgodba Plombirani vlak)*. Celovec: Mohorjeva.